

Noteringen

► Svin

Basisnotering (74,0-95,9) uge 39: 10,30 kr.

Friland A/S giver i uge 39 følgende tillæg til konventionel notering: Øko-tillæg (alle grise): 12,65 kr./kg. Kvalitetstillæg (godkendte grise): 4,00 kr./kg. Samlet afregning 26,95 kr. Søer Danish Crown notering 6,50 kr./kg. Øko-tillæg 3,00 kr./kg. Samlet afregning 9,50 kr.

► Smågrise

Vejledende notering fra Videncenter for Svineproduktion for økologiske smågrise for uge 39: Beregnet smågrisenotering: 30 kg: 964,90 kr. (-0,06). Kg-regulering: 12-25 kg: 15,56 kr. 25-30 kg: 15,68 kr. 30-40 kg: 14,97 kr. Noteringen tager udgangspunkt i basisnoteringen fra Friland A/S og er inklusive efterbetaling.

► Kvæg

Friland A/S giver følgende priser for økologisk kvæg leveret i uge 39: Kalve u/12 mdr.: 4,50 kr./kg. Kvier og stude: Variabelt tillæg 10,50 kr./kg, kontrakttillæg 2,25 kr./kg. Ikke-kvalitetsgodkendte kvier og stude form > 3,5: 6,75 kr./kg. Ikke-kvalitetsgodkendte kvier og stude form < 3,5: 7,50 kr./kg. Køer og tyre > 24 mdr.: 7,50 kr./kg. DB køer, kontrakttillæg: 1,00 kr. Ungtyre 12-24 mdr., variabelt tillæg: 5,00 kr./kg., kontrakttillæg: 0,00 kr./kg. Kvalitets-godkendte dyr på kontrakt aftegnes med variabelt tillæg + kontrakttillæg. Tillægene gives til dyr, som overholder veldefinerede kvalitetskrav.

► Tyrekalve

Vejledende notering på økologiske tyrekalve fra Brancheudvalget for Økologiske Køddproducenter: Jersey, (3. mdr., 75 kg). Pris: 1.851 kr. Kg-reg.: 8 kr. SDM, (3. mdr., 104 kg). Pris: 2.871 kr. Kg-reg.: 12 kr. Priserne er inkl. afhornning og studning.

Økologi & Erhverv tager forbehold for evt. fejl.

Mads Mortensen bruger megen tid hos dyrene, hvor han blandt andet studerer deres ædeadfærd.

Lokalt samarbejde skal genetablere Endrup Enge

Engene langs Sneum Å scorer højt på skalaen for naturværdi, og et nyt plejeprojekt skal sikre, at naturen bevares

NATURPLEJE

TEKST OG FOTO: JULIE ROHDE

Ambitionen er at skabe en natur, som er værd at køre efter og lækker

at bo i, fortæller Mads Mortensen, mens han skænker en kop kaffe ved spisebordet i det gamle stuehus. Mads Mortensen er kvægkonsulent, og på bordet ligger foderplaner, indberetningspapirer og markkort. For første gang er flere af dem hans egne, for sammen med kæresten, Pernille, har Mads Mortensen købt en gammel gård i den lille landsby Endrup mellem Billund og Esbjerg. Her er Mads blevet naturplejer med seks dexterkøer og -kvier, som græs-

ser midt i byen på det areal, som de lokale kalder Åslyngen. Arealet var tidligere en put and take-sø, men efter den blev lukket, er åen blevet genslynget, og et større område er udlagt til natur.

Endrup Enge er en del af Natura2000-beskyttelsen af Sneum Å, og er en mosaik af §3-beskyttede eng- og moseområder med en HNV-score på 8. I området er der adskillige værdifulde arter som lampret, snæbel, odder, slørugle og forskellige orkiddeer samt sjældne naturtyper som hængesæk, sure overdrev og kildevæld. Tilgroning truede dog området, og på denne baggrund gennemførte Esbjerg Kommune i 2015 en rydning af området for pilekrat for at genetablere områdets naturlige hydrologi og tilstand som lysåben natur. Målet var en naturmæssig robusthed og sammenhæng, og der blev udarbejdet en plejeplan, der skulle sikre opnåelse af dette mål ved ekstensiv drift med afgræsning. For byrådet var det en drøm, at det skulle være muligt at gå en naturskøn rute rundt om Endrup Enge, og at området ville trække flere besøgende til byen. De ældre medlemmer af byrådet kan huske, hvordan området tilbage i 1950'erne blev holdt lysåbent med græssende dyr og høslæt, og var meget opsatte på genetablering af engene, som de så ud dengang.

Mads kom til byen

Desværre viste det sig svært at finde en dyreholder, som ville påtage sig opgaven med at pleje området. Da

Mads Mortensen flyttede til byen, havde de ledt forgæves i halvandet år, og engen var atter ved at gro til i pil. Mads Mortensen havde en dexterkø med kalv hjemme på gården, og var interesseret i opgaven, selvom den i starten virkede helt uoverskuelig.

- I marts, da jeg gik dernede for første gang, kunne jeg næsten ikke se mig selv i det. Der kan simpelthen ikke gå dyr her, tænkte jeg. Vandstanden er ikke sunket betydeligt hen over sommeren, men dexter er en race, som bare svømmer igennem det. Så længe de har nogle højtliggende arealer, hvor de kan komme op og få tørret ben og klove, så klarer de det fint, fortæller Mads Mortensen.

En ko med kalv var dog ikke nok til at pleje arealet, så Mads måtte på jagt efter flere dyr. Nu har han seks dexterkøer og -kvier på Åslyngen, men eventyret stopper ikke her.

Lokal arbejdsgruppe

Mads Mortensen finder et luftfoto frem og peger på en gul streg, der omkranser et stort område nord for Endrup by.

- Vi har oprettet en arbejdsgruppe for naturpleje, bestående af lokale interessenter, som drømmer om at få hele den her store del af engene med. Lige nu plejer vi 3½ ha, men i alt er der vel omkring 20. Hvis alt går som planlagt, er vi i gang allerede næste år.

I samarbejde med Esbjerg og Varde kommuner samt rådgivnings-

Området er meget vådt, men gemmer på en frøpulje af urter, som på grund af plejen får plads og lys til at spire. Her ses vandmynte.

firmaet SAGRO, er det lykkedes arbejdsgruppen at få indtegnet et sammenhængende areal på tværs af mange lodsejere. Det har ikke være en nem opgave at nå til enighed, men gruppen er gået meget respektfuldt til opgaven, og Mads Mortensen mener, at dette er nøglen til samarbejdet.

- Alle de gule streger har vi bedt lodsejerne om selv at tegne. Vi har holdt mandagsmøder fire uger i træk, og har indkaldt fem lodsejere ad gangen. Så har vi drukket kaffe og spist småkager, og hver enkelt lodsejer har fået papiret og tegnet ud fra spørgsmålet: "Hvor kan hegnslinjen gå?". Det vigtigste er, at alle lodsejere føler, at de bliver hørt og har medbestemmelse og ejerskab til, hvad der skal ske. Det har været supervigtigt helt fra starten, at vi ikke vil trække noget ned over hovedet på folk. Enkelte lodsejere har valgt ikke at være med i projektet, men de har alligevel gerne villet lægge de meter til projektet, som sikrer et sammenhængende areal. Det er ikke sikkert, at det var sket, hvis man bare havde skrevet et høringsbrev og sendt ud.

Fællesskab er et mål

En af ambitionerne med projektet er, at dyrene og kødet skal føre til et fællesskab i byen, og gerne et samarbejde med den lokale kro.

- I første omgang producerer vi ikke nok kød til en fast forsyning, men det kunne jo være, at kroen et par dage om året kunne fejre lokalområdet med kød fra Endrup Blomstrende Enge, lokale oste fra Endrup Mejeri, lokale kartofler osv. Vores ambition er, at kødet skal føre til et større fællesskab i byen. Jeg er sikker på, at vi kan afsætte rigtig meget kød lokalt til byens borgere. Farsen kan man altid afsætte, men udskæringerne skal give værdien og bruges på en fornuftig måde. Det kunne for eksempel være til temadage på kroen eller til de årlige arrangementer i grillhytten.

Mads Mortensen har allerede sagt ja til at levere kød til næste års byfest i grillhytten med cirka 70 deltagere, så det er en stor ordre. Og det sociale aspekt af at involvere byen betyder meget for Mads Mortensen. Han har oprettet en facebookgruppe, hvor han deler historier og nyheder om projektet, og har allerede mange lokale følgere, og han tager også ud og fortæller om projektet til forskellige lokale møder og arrangementer.

- Den største succesoplevelse er helt klar den gode stemning, der er omkring projektet. Det er de high fives, der kommer, selv fra dem, som ikke er involveret i projektet. Når man sidder i den lokale friserstol, bliver der spurgt ind til dyrene, og det er

tydeligt, at byens borgere er glade for, at der igen er græssende dyr på Åslyngen. Der er virkelig mange, der stopper op dernede, for at se på dyrene. Det har været et godt supplement til en allerede fantastisk plet i byen.

Kan godt løbe rundt

Mads Mortensen planlægger en række møder hen over vinteren, hvor han vil fortælle byens borgere om projektet og afveje stemningen for endnu mere samarbejde, måske i form af et græsningslaug.

- Jeg ejer jo ikke selv noget jord i engene - jeg forpagter bare det lille stykke, som afgræsses nu. Hvis det lykkes med det store projekt, så er det arbejde i en helt anden skala, der venter os. Der skal udformes en god plan, og alle parter skal være enige og dele den samme vision for området.

Mads Mortensen fortæller, at man er nødt til at være realistisk, når man lægger budget for naturpleje projekter.

- Projektet i sin nuværende form kan godt løbe rundt. Det tager kun et kvarters tid om dagen at køre op og se til dyrene. Så er der selvfølgelig al den ekstra tid, jeg bruger på at rende rundt og lave adfærdsstudier og analysere deres ædemønstre. Det skal jo ikke tælles med - det er bare fordi, at jeg er en nørd. Men ting koster noget. Man skal tænke økonomien godt igennem, og der er meget management involveret. Det er naivt at tro, at man bare kan lukke dyr ud som naturplejere, og så kører det af sig selv.

- Det er vigtigt, at der tilknyttes en fagperson til afgræsningsprojekter. Der er nogle ting, såsom lungeorm og leverikter, som man skal have en viden om. Det skal fanges i tide, for ellers er skaden sket.

Regler

Ved tilsagn til afgræsning af naturarealer medfølger regler, som man skal være opmærksom på. Da naturpleje ofte har til formål at fjerne næringsstoffer, er det tit et krav, at der ikke tilskudsfordres. Det må Mads Mortensen heller ikke, og derfor har han besluttet at tage dyrene hjem til sin egen gård i vinterhalvåret. I forhold til naturplejen ville det være optimalt at praktisere helårsgræsning, så naturen bliver slidt og nedbidt og opnår en større variation, bl.a. gennem dyrenes afføring, der er levested for nogle arter, som ellers vil sulte i vinterhalvåret. Desværre er der ikke tilstrækkeligt med foder til det på de 3½ ha, som afgræsses i år, fortæller Mads Mortensen.

Dyrene kommer dog ikke på stald, understreger Mads Mortensen. De

skal have lov til at gå ud og ind som de har lyst til her på den lille gård og de 3 ha, der omkranser den.

Fælles forståelse er vigtig

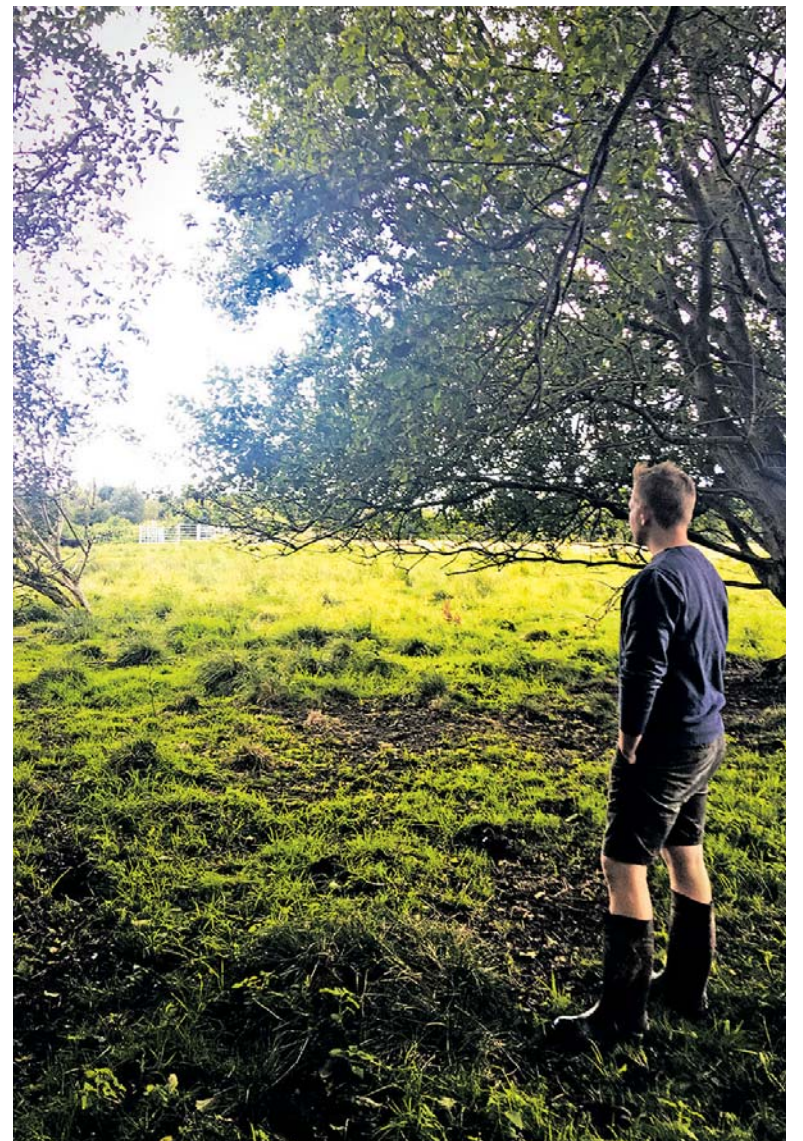
Til vinter håber Mads Mortensen, at kommunen vil rydde pil på arealet igen. Så vil han gøre sit bedste for at starte året ud med et højt dyretryk, så de kan komme til bunds med pilen. Han fortæller, at dyrene elsker at æde pil, men det er to år siden, de blev skåret ned, og når de er så høje som nu, kan dyrene ikke nå. Mads Mortensen har været i dialog med kommunen om udfordringerne med pil, og selvom parterne er enige om, at den skal bekæmpes, er det ikke helt nemt.

- Koen er jo ikke en computer, som man bare kan indstille til at tage det, man beder den om. Dyrene skal presses lidt for at tage den uønskede opvækst, og det tager tid, før området når en optimal tilstand. Derfor er det vigtigt at have en løbende dialog om samarbejdet mellem parterne.

- Kommunen har selvfølgelig deres reference, og derfor er det vigtigt at få kalibreret forventningerne til sådan et projekt og nå til en fælles forståelse og enighed om målsætning. Man skal have realistiske opfattelser af, hvad man forventer af hinanden.

Det er kun tre måneder siden, der for første gang i nyere tid kom dyr på Åslyngen igen, og Mads Mortensen fortæller, at udviklingen i området er tydelig.

- Det er allerede et helt andet areal nu, end da dyrene kom på i maj. De holder sivene nede, og der er frøer og skrubtudser, der springer om benene på en, når man går på de våde områder. Jeg går tit dernede om aftenen, og der er bare gang i dyrelivet med fuglesang og rålam, der springer forbi. Selv med dobbelt tråd kan de sagtens komme forbi. Enkelte steder har kommunen ladet lidt skov stå på arealet, og det bliver en helt anden underskov, når der går dexter

Dexter-kvæget laver nærmest huler i skoven, hvor de sover om natten.

derinde, for de nærmest bygger huler i underskoven, hvor de sover om natten. Brændenælder og brombær holder de nede, og de laver masser af stisystemer rundt på arealet. Jeg tror virkelig på, at vores naturpleje kommer til at gøre en forskel.

I projekt Effektivt Natursamarbejde turnerer Økologisk Landsforening landet for at opstøve og beskrive de mange gode eksempler på samarbejde om mere og bedre natur i

agerlandet. Samarbejderne vil hen over efteråret blive præsenteret i avisen, og udkommer som et samlet inspirationskatalog sidst på året. Projektet er støttet af 15. Juni Fonden og er første skud på stammen til et større, sammenhængende projektforsøg, hvor Økologisk Landsforening sætter fokus på natur.

Julie Rohde er projektleder i Økologisk Landsforening.

ORGANISK GØDNING TIL ØKOLOGISK LANDBRUG

Øgro-gødningssortimentet består af bæredygtige organiske gødninger med jordforbedrende egenskaber velegnet til anvendelse i økologien. Øgro er baseret på kødbenmel eller børstemel fra danske produktionsdyr og sikrer, at værdifulde næringsstoffer recirkuleres i deres naturlige kredsløb.

Øgro er baseret på naturlige kvælstofs- og fosforkilder, let at dosere og er registreret med en N-udnyttelsesprocent på 70%. Øgro er 100% fri for smittekim og ukrudtsfrø og er produceret efter ISO 9001.

Øgro er en hurtigtvirkende let optagelig proteinbundet kvælstofkilde, der er god som startgødning, til fuldgødning eller til justering efter grundgødning. Øgro er velegnet til korn, grøntsager, raps, roer, majs frøgræs, frugttræer og juletræer.

Øgro fås i følgende varianter:

- Øgro 10-3-1
- Øgro 9-3-4+2S
- Øgro 9-3-4+2S Granulat
- Øgro N15
- Øgro 11-0-8+7S (Nyhed)

Læs mere på www.ogro.dk eller kontakt os på tlf. 5156 4729

Endrup Blomstrende Enge

I landsbyen Endrup mellem Billund og Esbjerg er fritidslandmand Mads Mortensen i samarbejde med andre lokale blevet naturplejer. Med en lille flok dexter-kvæg afgræsses 3½ ha natur midt i byen, og arbejdsgruppen for naturpleje har planer om at udvide plejen til at omfatte 20 ha af Endrup Enge.